

بررسی و تحلیل اثربخشی کاربست اصول و ضوابط اخلاقی در فرایند مشاوره

علی احمد پناهی * استادیار پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، قم، ایران

چکیده

آگاهی از اهمیت و فواید کاربست اصول و ضوابط اخلاقی در رابطه یاورانه، باعث افزایش کاربست این اصول و ضوابط در مشاوره می‌شود. در همین راستا، پژوهش پیش رو با هدف تبیین و تحلیل اثربخشی کاربست اصول و ضوابط اخلاقی در فرایند مشاوره و رابطه یاورانه است. سؤال اساسی این است که رعایت و کاربست اصول و ضوابط اخلاقی در فرایند مشاوره چه فواید و آثاری دارد؟ در پژوهش حاضر از روش توصیفی-تحلیلی و اجتهادی بهره گرفته شده و آموزه‌های اسلامی و روان‌شناختی مرتبط با اهمیت و کارکردهای اصول و ضوابط اخلاقی در مشاوره، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. یافته‌های این تحقیق نشان داد که التزام و کاربست اصول و ضوابط اخلاقی در فرایند مشاوره، فواید و آثار اجتماعی، روان‌شناختی و حرفه‌ای زیادی در پی دارد. مصونیت بخشی به رابطه یاورانه، افزایش سلامت و امنیت روانی مشاور و مراجع، ارتقاء ارزش‌های انسانی، ایجاد امنیت و مصونیت برای همکاران و کارشناسان مشاوره و افزایش تعهد، اعتماد، کارآمدی، تسهیل‌گری در فرایند مشاوره و ایجاد مقبولیت در روابط یاورانه، از مهم‌ترین پیامدهای مثبت التزام به اصول و ضوابط اخلاقی در مشاوره است. هر مقدار التزام و تعهد مشاوران به ضوابط اخلاقی افزایش پیدا کند، فرایند مشاوره از کارآمدی و مصونیت بیشتری برخوردار خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: اصول اخلاقی، مشاوره، مصونیت حرفه‌ای، تسهیل‌گری، اعتماد طرفینی.

مقدمه

مشاوره، همفکری و بهره‌گیری از دانش و تجارب دیگران، از ضرورت‌های زندگی اجتماعی، خانوادگی و فردی است. در عصر حاضر، به دلیل شرایط خاص اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، خانوادگی و رشد تکنولوژی‌های مختلف، مشاوره و همفکری (مخصوصاً مشاوره اصطلاحی^۱، یاورانه، روان‌شناختی و مشاوره تخصصی) اهمیت مضاعفی پیدا کرده است. مشاوره تخصصی و اصطلاحی، فرآیندی تعاملی است (فرایندی فراتر از شور و مشورت ساده) که طی آن مشاور (یا مشاوران) بر اساس ضوابط، اصول و تخصص حرفه‌ای و با تکیه بر مهارت‌ها و توانمندی‌ها به برقراری ارتباط با مراجع (مراجعان) پرداخته و به وی کمک می‌کند تا مشکل و احیاناً کمبود اطلاعات خود را برطرف نماید و تصمیمات معقول و صحیحی اتخاذ کند. مشاوره صرف اطلاعات و پند و اندرز و تلقین افکار و عقاید به دیگران نیست، بلکه جریانی یاری‌دهنده، برای پیدا کردن راه‌حل مشکل خاص می‌باشد که در فرآیند آن، مراجع با کمک مشاور به بررسی و تجزیه و تحلیل مشکل خود اقدام می‌کند و از موارد ناشناخته آگاه می‌شود و عوامل مزاحم را تغییر می‌دهد؛ لذا زندگی مطلوب‌تری فراهم می‌کند و تصمیمات منطقی اتخاذ می‌نماید (شفیع‌آبادی، ۱۳۶۶، ص ۲۹ جان بزرگی و غروی، ۱۳۹۵، ص ۸). مشاوره و هم‌افزایی و تضارب اندیشه، باعث شکوفایی استعدادها و باعث اتقان تصمیم‌گیری‌ها می‌گردد. انسانی که مستبد و خودرأی است و از هم‌اندیشی و هم‌افزایی بهره نمی‌گیرد، در اتخاذ تصمیم‌های جامع و دقیق با چالش اساسی مواجه خواهد شد. خداوند متعال به پیامبر گرامی که عقل کل عالم است توصیه به مشورت و همفکری با دیگران نموده است (آل‌عمران، ۱۵۹). در آموزه‌های دینی افزون بر ستایش از فرهنگ مشاوره و هم‌افزایی (شوری، ۳۸)، یکی از ویژگی‌های مهم خردمندان را همفکری و تضارب اندیشه دانسته است (زمر، ۱۸ و تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ج ۲، ص ۳۴۵). در آموزه‌های اسلامی، بر ضرورت همفکری در آستانه تصمیم‌گیری‌های مهم تأکید شده و استبداد رأی و تکیه بر فردگرایی را مذموم دانسته است (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶ ص ۴۴۲ و لیثی واسطی، ۱۳۷۶، ص ۹۱). در تعالیم اسلامی، مشورت و همفکری با اندیشمندان و فرهیختگان، از نشانه‌های خردمندی تلقی شده است (لیثی واسطی، ۱۳۷۶، ص ۲۳۲).

در آموزه‌های دینی افزون بر سفارش مؤکد بر مشورت با دانشمندان، پرهیزکاران و افراد دارای تجربه (تستری، ۱۴۲۳، ص ۵۱؛ تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ص ۳۵۶؛ مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۲، ص ۱۰۰ و تمیمی آمدی، ۱۳۶۶ ص ۴۴۲)، مهم‌ترین آثار همفکری و هم‌افزایی با دیگران را مصونیت از پشیمانی و ناکامی (پاینده، ۱۳۸۲، ص ۷۸۱)، راه‌یابی به تصمیم درست (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ص ۴۸۰) و دستیابی به امنیت روانی (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ص ۸۱۸)، دانسته است. مشورت و همفکری با خردمندان و فرهیختگان، باعث افزایش آگاهی و تجارب افراد می‌شود و زمینه تصمیم‌گیری عجولانه و بی‌خردانه را به حداقل می‌رساند و یا از بین می‌برد (شریف الرضی، ۱۴۱۴، ص ۵۰۰ و مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۲، ص ۱۰۵).

همفکری و مشورت با خردمندان، بهترین سرمایه معرفتی و حمایتگری دانشی است (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۲، ص ۱۰۵). مشورت با خردمندان باعث شکوفایی اندیشه، رشد شناختی و عامل افزایش مصونیت از آسیب‌های مختلف است (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ص ۴۴۱ و ۴۴۲). مشورت و همفکری با خردمندان باعث مصونیت از چالش و نیل به تصمیم صحیح است (ابن بابویه، ۱۴۱۳، ج ۴، ص ۳۸۵). هم‌افزایی و همفکری باعث تصمیمات متقن و پخته و استوار می‌گردد (لیثی واسطی، ۱۳۷۶، ص ۹۱).

از چشم‌انداز اسلامی و دینی، کسی که مستبد به رأی باشد و به دیگران اعتناء نکند در مخاطره خواهد افتاد و هر آن کس که در امور جاریه و حوادث واقعه با دیگران مشورت کند موارد لغزش‌ها را خواهد شناخت؛ کسی که بدون دقت در عواقب کارها وارد شود و بدون صلاح‌اندیشی کاری انجام دهد در مشکلات و سختی‌ها گرفتار خواهد شد و راه نجات پیدا نخواهد کرد. هر کسی قبل از تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی در آن موضوع تأمل و تفکر کند، از پشیمانی و خسارت ایمن خواهد بود (ابن بابویه، ۱۴۱۳، ج ۴، ص ۳۸۸).

مطالعات نشان می‌دهد که مشاوره حرفه‌ای می‌تواند تفاهم، همدلی، تبادل عاطفی، تبادل اطلاعاتی، التزام به نقش‌های هنجاری را ارتقاء بخشیده و قدرت‌سازگاری در سیستم ارتباطی را بهبود بخشد (گلدنبرگ^۱، ۲۰۱۲). مهم‌ترین آثار و فواید مشورت و همفکری و به‌ویژه مشاوره اصطلاحی و روان‌شناختی، عبارت‌اند از ایجاد اعتماد به نفس، عمل کردن در سطحی بالاتر، شکوفایی استعدادهای بالقوه (جورج و کریستانی، ۱۹۹۰، ص ۹-۱۹)،

---

1. Goldenberg, H. & Goldenberg, I

افزایش مهارت‌های مقابله‌ای^۱، بهبود مهارت‌های تصمیم‌گیری^۲، نشان دادن واکنش مناسب نسبت به استرس‌های محیطی (زهراکار و جعفری، ۱۳۹۴، ص ۴)، کسب توانایی حل تعارض‌ها، شناخت خویش و اتخاذ تصمیمات معقول است (شفیع‌آبادی، ۱۳۶۶، ص ۲۹). در مشاوره اصطلاحی و روان‌شناختی، افزون بر لزوم رعایت برد تخصصی و توانمندی‌های دانشی و مهارتی، به رعایت پروتکل‌ها و ضوابط اخلاقی، نیاز مبرم و مضاعفی داریم. باید متخصصین عرصه مشاوره در راستای تحقق بخشی به اهداف و مسئولیت‌های خویش، به لحاظ نظری و عملی از شایستگی‌های کافی برخوردار باشند (چوپانی، موسی و کرمی، مرتضی، ۱۳۹۸، ص ۳). قدم نهادن در عرصه‌های مختلف زندگی و اجتماعی و حرفه‌ای، اگر بدون بصیرت و آگاهی باشد، فرجامی مبهم و غیرقابل‌پیش‌بینی دارد (پناهی و جان بزرگی، ۱۳۹۶، ص ۶). ابتنای بر تخصص، تجربه، تعامل دوسویه (بین مراجع و مشاور)، رعایت فرهنگ و هنجارهای اجتماعی و التزام به اصول و ضوابط اخلاقی، از ضرورت‌های اساسی در فرایند مشاوره است. اصول و ضوابط اخلاقی افزون بر اینکه از اقتضائات اساسی در زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی سالم و پویا است، از عناصر مهم در فرایند مشاوره می‌باشد. بررسی نظام‌نامه‌های اخلاقی مشاوره در کشورهای مختلف از جمله نظام‌نامه اخلاقی^۳ انجمن‌های مشاوره آمریکا^۴ (بانی و کاستون^۵، ۲۰۱۵)، کانادا (گلن^۶ و همکاران، ۱۹۹۹) و بریتانیا^۷ (نظام‌نامه اخلاقی مشاوره و درمان‌گری بریتانیا، ۲۰۱۶)، نشان می‌دهد که اولاً همه این کشورها بر لزوم رعایت اصول اخلاقی در مشاوره تأکید دارند و ثانیاً شباهت‌های زیادی در اصول اخلاقی و حرفه‌ای آن‌ها وجود دارد. گرچه تفاوت‌هایی نیز به لحاظ تفاوت فرهنگی و ساختاری این کشورها به چشم می‌خورد. در آموزه‌های وحیانی و حدیثی نیز به گونه‌های مختلف به رعایت هنجارهای اخلاقی و ارزشی در تعاملات بین فردی به نحو عام و در فرایند مشاوره به نحو خاص، تأکید شده است. حضور اخلاق در مشاوره باعث افزایش کارآیی مشاوره شده و جنبه‌های استدلالی، شناختی، عقلانی، شهودی و هیجانی فرایند تصمیم‌گیری را برای مراجع تسهیل

-
1. coping skills
  2. decision –making skills
  3. Code of Ethics
  4. American Counseling Association (ACA) Code of Ethics
  5. Bonny E. Gaston
  6. Glenn.W
  7. British Association for Counselling (BAC) Code of Ethics

می‌کند (دی گروت و لجت^۱، ۲۰۱۱، ص ۱-۱۴). اگر معیارها، اصول، پروتکل‌ها و اخلاق حرف‌هایی در مشاوره و روان‌درمانگری حضور کمرنگ داشته باشد، ممکن است فرایند مشاوره به اهداف خود نیل پیدا نکند و حتی ممکن است چالش جدیدی برای مراجع پدید بیاید. هنجارها و ضوابط اخلاقی به منزله خونی است که باید به‌طور پیوسته در پیکر جامعه و نهادهای اجتماعی جریان داشته باشد. اخلاق و هنجارهای اخلاقی می‌تواند مشاوران و فرایند مشاوره را در مسیر غایتمند خود به سمت بهنجاری، کاهش تعارضات مختلف و افزایش کارآمدی و مصونیت بخشی هدایت کند. عدم رعایت اصول و پروتکل‌های اخلاقی و حرفه‌ای مشاوره، پیامدهای خسارت‌باری در پی دارد (طبرسی، ۱۴۱۲، ص ۳۱۹). اصول و ضوابط اخلاقی نقش سازنده‌ای در تنظیم، هنجارسازی رفتار (عبدالحمید، ۱۴۱۰، ص ۸۵)، رهبری غرایز، عواطف، کنش‌های رفتاری و تنظیم و اصلاح شناخت افراد دارد (سبحانی ۱۳۷۶، ص ۵).

در رابطه با پیشینه پژوهش حاضر می‌توان این نکته را مدعی شد که پژوهش جدی و فراگیر در این رابطه مشاهده نشد. برخی از پژوهشگران فی‌الجمله به بحث اصول و ضوابط اخلاقی از چشم‌انداز دانش روان‌شناسی پرداخته‌اند. سیمین حسینیان (۱۳۸۸) به برخی از اصول و ضوابط اخلاقی پرداخته و اصول اخلاقی برخی کشورها و از جمله آمریکا و انگلیس را مورد نقد و بررسی قرار داده است. خدابخش احمدی (۱۳۸۷)، به نحو اجمالی به اهمیت اصول اخلاقی در مشاوره پرداخته و آنرا از ضرورت‌های مشاوره تلقی نموده است. عصمت دانش (۱۳۸۹) به بررسی برخی از پروتکل‌های اخلاقی مشاوره از چشم‌انداز دانش روان‌شناسی اشاره نموده است. مسعودجان بزرگی و سید محمد غروی (۱۳۹۵) نیز به اهمیت اصول و پروتکل‌های اخلاقی در مشاوره پرداخته و آن را ضروری می‌دانند. احمد امامی راد (۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان اخلاق در مشاوره و روان‌شناسی، به برخی از اصول و ضوابط اخلاقی در مشاوره پرداخته و به مقایسه این اصول با اصول اخلاقی انجمن روان‌شناسی آمریکا پرداخته است. کوری^۲ و همکاران (۲۰۰۳) به ضوابط اخلاقی و اصول اخلاق حرفه‌ای در روابط یاورانه و کمک‌کننده پرداخته و بر ضرورت توجه به هنجارهای اخلاقی در روابط یاورانه تأکید کرده‌اند. در نظام‌نامه اخلاقی مشاوره و درمان‌گری بریتانیا^۳

---

1. De Groot & Leget

2. Corey, G

3. British Association for Counselling (BAC) Code of Ethics

(۲۰۱۶)، نیز اصول اخلاقی و ضوابط حرفه‌ای در مشاوره و درمانگری، مورد توجه قرار گرفته است و به برخی از فواید آن اشاره شده است.

در پژوهش حاضر تلاش شده افزون بر مفهوم شناسی اصول و ضوابط اخلاقی، اهمیت و کارکردهای مهم التزام به اصول و ضوابط اخلاقی در فرایند رابطه‌ی یاورانه و مشاوره، تبیین گردد. در پژوهش حاضر از روش توصیفی-تحلیلی و اجتهادی بهره گرفته شده است و آموزه‌های اسلامی و روان‌شناختی مرتبط با موضوع، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از تحقیقات نظری و کاربردی است و از روش توصیفی-تحلیلی و اجتهادی بهره می‌گیرد. از آنجاکه این پژوهش درصدد بررسی و تحلیل اثربخشی کاربست اصول و ضوابط اخلاقی در فرایند مشاوره است، در گام اول، به اهمیت مشاوره در اسلام و دانش روان‌شناسی پرداخته شده و در گام دوم به مفهوم شناسی اصول و ضوابط اخلاقی و اهمیت آن در فرایند مشاوره پرداخته شده است. در گام سوم به توصیف و تحلیل و استنباط آثار و فواید حرفه‌ای، روان‌شناختی و اجتماعی، کاربست اصول و ضوابط اخلاقی در مشاوره پرداخته می‌شود. در پژوهش حاضر افزون بر استفاده از روش توصیفی و تحلیلی، از روش اجتهاد نیز بهره گرفته می‌شود. روش اجتهادی روشی است که فرد با طی مقدمات خاصی به آن نائل می‌شود و می‌تواند دیدگاه اسلام را به صورت مستدل از مجموعه ادله اسلامی (قرآن، سنت، عقل، اجماع و...)، استنباط کند (آذربایجانی و شجاعی، ۱۳۹۳، ص ۴).

مفهوم‌شناسی و اهمیت اصول و ضوابط اخلاقی

مراد از اصول در مشاوره، پایه‌هایی است که فنون و روش‌های مشاوره بر اساس آن بنا شده و در فرایند مشاوره مورد توجه قرار می‌گیرند. اصول اخلاقی^۱ مشاوره نیز رهنمودهایی کلی برای سازمان‌دهی برنامه‌ها است که از ارزش‌ها و تجارب حرفه‌ای سرچشمه می‌گیرد و کارکردش رشد و توسعه قوانینی مبتنی بر اخلاق در حرفه مورد نظر است (حسینیان، ۱۳۸۵، ص ۲۰-۲۴). اصول اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ای از مطالعات اخلاقی است که با تمرکز بر میان

گفتمان اخلاقی اهالی حرفه‌ها و با تأکید بر وضعیت فرهنگی یک جامعه، اصولی هنجاری را برای آن جامعه و حوزه فعالیت تعریف می‌کند (موسوی و حسنی، ۱۳۹۷). اصول اخلاقی نقش اساسی در شکل‌گیری رفتار و کنش اخلاقی دارد. رفتار و کنش اخلاقی، انعکاس ارزش‌های افراد است. ارزش‌ها شامل دامنه‌ای از باورها، انگیزه‌ها و تمایلات درونی است که به شکل‌گیری رفتار بیرونی منجر می‌شود (پیف^۱ و همکاران، ۲۰۱۲، ص ۴۰۹۰). هنجارها، پروتکل‌ها و ضوابط اخلاقی بر همه باورها و رفتارهای آگاهانه و ارادی انسان حاکم است. ضوابط اخلاقی شامل ارزش‌ها و باورهای بنیادی است که گروهی از متخصصان (از قبیل پزشکان، روان‌شناسان، مشاوران و...) را در خصوص تعامل با مراجعان راهنمایی می‌کند (فیدلر^۲ و همکاران، ۲۰۰۹، ص ۱۶۳). این جنبه از اخلاق به قانون‌ها یا معیارهایی اشاره می‌کند که ناظر بر رفتار اشخاص و اعضای حرفه است (کونمی^۳ و همکاران، ۲۰۱۰، ص ۲۲)

رفتار اخلاقی، نقش مؤثر و سازنده‌ای در پیشرفت و موفقیت روابط یاورانه دارد. بی‌توجهی به رفتار اخلاقی، پیامدهای ناخوشایندی از قبیل کاهش اقبال عمومی، ایجاد روابط غیررسمی، کاهش اثربخشی فرایند مشاوره و کاهش مقبولیت اجتماعی مراکز مشاوره و مشاوران را به دنبال دارد (زانگ^۴، ۲۰۱۱، ص ۱۶۰). رعایت ضوابط اخلاقی از عناصر حیاتی در مصونیت بخشی از آسیب‌ها و چالش‌ها در فرایند رابطه یاورانه و روان‌درمانگرانه است. از چالش‌های جدی در حوزه مشاوره کم‌ارزش‌انگاری و التزام حداقلی به هنجارهای اخلاقی و به‌خصوص اخلاق هنجاری اسلام است. بسیاری از محققان از جمله (چا^۵ و همکاران، ۲۰۰۴؛ کوری^۶ و همکاران، ۲۰۰۴ و ولف^۷، ۲۰۰۲ به نقل از کیانی و همکاران، ۱۳۹۳)، بر این نکته تأکید دارند که مشاوران و روان‌درمانگران روزانه چندین بار با مسائلی روبرو هستند که با هنجارهای اخلاقی و حرفه‌ای مرتبط است. بسیاری از محققان

-
1. Piff, P.K
  2. Fiddler
  3. Koonmee.
  4. Zhang Z.
  5. Chae, M.H
  6. Corey, G. Corey, M.S
  7. Welfel, E.R

از جمله لوزیتو^۱ (۱۹۸۰، ص ۴-۴۶) و ون هوس^۲ (۱۹۸۰، ص ۱-۱۲) اصول اخلاقی را پایه اساسی فعالیت‌های یک مشاور و روان‌شناس می‌دانند.

یافته‌های تحقیق

به‌منظور تحقق بخشی به اهداف مشاوره و رابطه یاورانه، مشاوران باید علاوه بر شایستگی‌های دانشی و مهارتی، به اصول و ضوابط اخلاقی نیز ملتزم باشند. با تتبع و ژرف‌اندیشی در آموزه‌های روان‌شناختی و اسلامی می‌توان ادعا نمود که مهم‌ترین اصول و ضوابط اخلاقی در رابطه یاورانه عبارت‌اند از: ۱. صلاحیت حرفه‌ای در مشاوره؛ ۲. ویژگی‌های شخصیتی و رفتاری پرهیزکارانه و عقیفانه؛ ۳. آستانه تحمل بالا؛ ۴. رازداری و امانت‌داری؛ ۵. عدالت محوری و میانه‌روی؛ ۶. تعامل نیکو با مراجع؛ ۷. ابتنای رابطه یاورانه بر عقلانیت و خردورزی؛ ۸. مسئولیت‌پذیری؛ رعایت کرامت و حقوق انسانی مراجع؛ ۹. خیررسانی و ضرر نرسانی به مراجع؛ ۱۰. احترام به تفاوت‌های فردی، جنسیتی، فرهنگی و مذهبی؛ ۱۱. صداقت و خلوص؛ ۱۲. دوران‌دیشی و جامع‌نگری. با بررسی و تحلیل اصول و ضوابط اخلاقی فوق‌الذکر می‌توان نتیجه گرفت که کاربست اصول و ضوابط اخلاقی در فرایند مشاوره، می‌تواند آثار و پیامدهای مثبت زیادی داشته باشد. برخی از آثار اجتماعی، حرفه‌ای، انسانی و روان‌شناختی که از کاربست اصول و ضوابط اخلاقی در فرایند مشاوره، قابل استنباط است عبارت‌اند از:

۱. مصونیت بخشی به رابطه یاورانه

اصول اخلاقی از عناصر حیاتی در مصونیت بخشی از آسیب‌ها و چالش‌ها در فرایند رابطه یاورانه و روان‌درمانگرانه است. انجمن روان‌شناسی و مشاوره آمریکا و برخی کشورهای دیگر، در راستای مصونیت بخشی به فرایند مشاوره، ضوابط اخلاقی^۳ مشخصی را برای فرایند مشاوره و مشاور و مراجع تدوین کرده‌اند و آن را ضروری می‌دانند. حضور اخلاق حرفه‌ای در تصمیم‌گیری‌ها و به‌ویژه در خدمات یاورانه، باعث مصونیت از کجروی و ناهنجاری شده و تحول اخلاقی مشاور را نیز در پی دارد. قاطبه روان‌شناسان و مشاوران، التزام به اصول، پروتکل‌ها (پیمان‌نامه‌ها) و ضوابط اخلاق حرفه‌ای از مباحث غیرقابل

1. Losito, W.F

2. Van Hoosee, W. H

3. Ethical rules

اغماض در مشاوره می‌دانند و هدف اصلی این التزام را، محافظت از رفاه و امنیت مراجعان، تأمین امنیت روانی و اجتماعی مشاوران و تسهیل فرایند روابط یاورانه و روان درمانگری می‌دانند (رابرت وایس، ۱۳۹۷، ص ۲۲۳-۲۲۴). ضوابط اخلاقی مانع حضور افراد غیرمتخصص در حرفه‌های تخصصی و فنی به‌ویژه در مشاوره و درمانگری، می‌شود. ضوابط اخلاقی، زمینه سوءاستفاده را مسدود و محدود می‌کند. التزام به ضوابط اخلاقی، فرایند مشاوره را که به‌منظور کمک تخصصی به دیگران در حوزه‌های مختلف از قبیل تحصیلی، خانوادگی، اخلاقی، معنوی، افزایش کارآمدی و... انجام می‌شود، در مسیر صحیح راهبری می‌نماید. بسیاری از مشاوران و روان‌شناسان، التزام به اصول و ضوابط اخلاقی در مشاوره را باعث ایمنی فرایند مشاوره و افزایش کارآمدی آن می‌دانند؛ و تأکید کرده‌اند که باید تلاش نمود تا ضوابط اخلاق حرفه‌ای و هنجاری در حرفه‌های یاورانه رعایت گردد (واندل هاسلت و دی ریت^۱، ۲۰۱۲، ص ۹۱۰-۹۱۴).

۲. افزایش سلامت و امنیت روانی افراد

پیشرفت‌های فن‌آوری و پیچیدگی روابط بین فردی و اجتماعی، علی‌رغم آثار مثبتی که در پی داشته، پیامدهای منفی نیز در بر داشته است. برخی از این پیامدها، سلامت، امنیت اخلاقی و بهداشت روانی و آرامش خانوادگی انسان‌ها را تحت تأثیر خود قرار داده است (گاندرسون^۲ و همکاران، ۲۰۱۷، ص ۹۰-۱۰۲). این شرایط اقتضا می‌کند توانایی افراد برای مقابله با مشکلات روانی و اخلاقی افزایش یابد. التزام به اصول اخلاقی و ارزش‌های معنوی، می‌تواند بسیاری از آسیب‌ها را کاهش داده و یا نسبت به آن‌ها مصونیت ایجاد نماید. بسیاری از پژوهشگران بر این باورند که مداخلات در هر جامعه (مخصوصاً در حوزه مشاوره و روان‌درمانگری) باید مبتنی بر فرهنگ و ارزش‌های پذیرفته‌شده آن جامعه تنظیم گردد. در دهه‌های اخیر مطالعات زیادی در رابطه با بررسی مذهب و دیدگاه‌های معنوی- اخلاقی در فرایندهای روان‌درمانی دیده می‌شود (لوریرو^۳ و همکاران، ۲۰۱۸، ص ۳۹-۴۵). کارآمدی مشاوره و روان‌درمانی نه‌تنها جنبه علمی، بلکه جنبه اخلاقی نیز دارد. بنابراین با توجه به تفاوت‌های افراد از لحاظ مذهبی بودن که یک معیار فرهنگی بسیار مهم می‌باشد،

---

1. Vanderhasselt, M. A. and De Raedt, R

2. Gunderson

3. Loureiro

توجه به نقش اصول اخلاقی در فرآیندهای درمانی و مشاوره‌ای حائز اهمیت است (باندینی^۱ و همکاران، ۲۰۱۷، ص ۳۵۳-۳۵۸). هنجارهای اخلاقی هم خاستگاه دینی دارد و هم متأثر از عرف، فرهنگ، تاریخ و سایر پدیده‌های اجتماعی است. ضرورت تبیین اصول و هنجارهای اخلاقی و کاربرست آن در گستره مشاوره از موضوعات بدیهی و روشن است. رعایت هنجارها و اصول اخلاقی در فرایند مشاوره باعث بهداشت و امنیت روانی مشاور و مراجع می‌گردد. نظام نامه‌های اخلاقی جهت انسجام‌بخشی و حمایت از متخصصان و مراجعان به وجود آمده‌اند. این قوانین به‌عنوان راهنما و راهگشای چالش‌های اخلاقی و حرفه‌ای هستند که ممکن است مشاوران و درمانگران در طول زندگی حرفه‌ای خود دائماً با آن‌ها مواجه شوند. مشاوران و درمانگران، باید در فرایند مشاوران و روان‌درمانگری و به‌ویژه در صورت برخورد با دوره‌های اخلاقی، از اصول و ضوابط اخلاقی و ارزشی، استمداد و راهنمایی بگیرند (مالی و ریلی^۲، ۱۹۹۹). دغدغه مهم اصول اخلاقی^۳، مصونیت بخشی به فرایند رابطه یاورانه، حل معضلات و تعارضات اخلاقی در آن حرفه و تسهیل درمانگری است (شریفی، ۱۳۹۱، ص ۲۸). اصول اخلاقی می‌تواند چارچوب‌ها و ضوابط کلان را برای دوره‌های و جهت‌دهی به تفکر اخلاقی آینده ارائه نماید. رعایت اصول اخلاقی به‌ویژه اصل خودمختاری^۴، نیکوکاری^۵، عدالت^۶، عدم آسیب‌رسانی^۷ و وفاداری (صداقت)^۸، از عوامل ایجاد امنیت روانی در مراجع و مشاور است (حسینیان، ۱۳۸۵، ص ۲۲-۲۳).

۳. افزایش رضایتمندی مراجع

یکی از عناصر ایجاد نارضایتی در مراجع و درمان‌جو، تفاوت فرهنگی بین دیدگاه درمانگر و دیدگاه مراجع و درمان‌جو است (میر و زان^۹، ۲۰۱۳، ص ۸۸۴-۹۰۱). تهی بودن فرایند مشاوره و درمانگری از ارزش‌های اخلاقی، می‌تواند از دیگر عناصر ایجاد نارضایتی در

1. Bandini
2. Malley and Reilly
3. Principles Ethical
4. Autonomy
5. charity
6. Justice
7. No damage
8. fidelity
9. Meyer, Zane

مراجع و درمان‌جو باشد. شواهد نشان می‌دهد که در پاره‌ای از موارد نارضایتی از درمان به‌ویژه در مراجعینی که نمی‌توانند ارتباط مناسبی (به لحاظ اخلاقی و فرهنگی) با درمانگر برقرار کنند و یا اعتماد کافی به درمانگر ندارند، وجود دارد (بیلو و ویربارت^۱، ۲۰۱۲، ص ۲۱۱-۲۲۹). برخی از پژوهشگران توجه و زاویه نگاه خود را مضافاً بر لزوم مداخلات شناختی، رفتاری و انسان‌گرایی، معطوف به رعایت مداخلات بر اساس آموزه‌های فرهنگی و اخلاقی خود نموده‌اند (آگاروال^۲ و همکاران، ۲۰۱۴، ص ۸۸-۱۰۱). نقش بنیادین اخلاق و دین در شکل‌گیری ساختار روحی و روانی انسان‌ها، موضوعی اساسی و مهم است. بی‌شک شاکله‌ی روانی اعضای یک جامعه، سخت تحت تأثیر فرهنگ، ارزش‌ها، بایدها و نبایدهای حاکم بر آن جامعه است. تردیدی نیست که از عمده‌ترین عوامل تأثیرگذار بر هنجارهای فرهنگی یک جامعه باورهای دینی است. تردیدی نیست که چارچوب کلی روح و روان انسانی که در یک جامعه باورهای دینی است. با ساختار روانی یک بودایی یا یک مسلمان تفاوت‌های بنیادین دارد: آنچه در میان مسلمانان ارزش شمرده می‌شود، ممکن است برای بوداییان فاقد ارزش باشد؛ آنچه برای یک بودایی مقدس است، شاید برای یک زرتشتی ضد ارزش شمرده شود. آرایه‌ی محرمات و واجبات ادیان و نظام‌های اخلاقی مختلف، به‌طور قطع با هم متفاوت است؛ ساختار، محتوا و خاستگاه تعصبات، تابوها و محرمات نظام‌های اخلاقی و دینی گوناگون، بی‌شک روان‌هایی را ایجاد می‌کند که در خطوط اصلی خود با یکدیگر تفاوت‌های جدی دارند. اگر چنانچه درمانگر و مشاور بر نقش بنیادین اخلاق و مذهب در شکل‌گیری ساختار روانی مراجع و درمانجوی خود توجهی نداشته باشد، بی‌شک در شناخت بنیادین عارضه‌ی دامنگیر آن مراجع و درمانجو ناکام خواهد ماند.

۴. مصونیت بخشی به مشاوران

ظرافت، پیچیدگی و چندساحتی بودن (ساحت شناختی، عاطفی، فرهنگی، ارزشی و ...) رابطه یاورانه، اقتضای توانمندی‌های منشی، دانشی و مهارتی ویژه‌ای را دارد؛ به‌گونه‌ای که بتوان در شرایط مقتضی تصمیم کارشناسانه و سنجیده اتخاذ نمود و فرایند رابطه یاورانه را به سمت صحیح هدایت کرد. اهمیت و حساسیت این موضوع زمانی مضاعف خواهد بود

1. Below Werbart

2. Aggarwal

که بدانیم در هر جامعه‌ای به‌طور متعارف متخصص بودن در رشته‌ای خاص، میزانی از قدرت و اعتبار اجتماعی را در پی دارد و جامعه نیز قدرت نهفته در متخصصان را مشروع می‌داند. به همین علت ممکن است ضعف و یا عدم حضور هنجارها و اصول اخلاقی در این حرفه باعث شود که متخصصان مربوطه به‌جای برطرف نمودن نیازها و مشکلات مراجعان، به‌صورت ناهوشیار نیازهای خود را برآورده سازند. مثلاً ممکن است نیاز به شهرت، کنجکاوی، تأیید دیگران، محبوبیت و حتی نیازهای عاطفی و جنسی خود را دنبال نمایند. گزارش‌های مختلف از سوءاستفاده‌های غیراخلاقی، قصورها و تقصیرها در موضوعات مختلف، تأییدی بر ادعای فوق است. به همین علت می‌توان ادعا کرد که حضور هنجارها و ضوابط اخلاقی در این عرصه حساس، ضرورتی غیرقابل‌انگماض است. چه‌بسا کسانی هستند که به‌جای ملاحظه منافع عمومی جامعه و هموعان، به فکر منافع شخصی خویش هستند؛ بروز بی‌اخلاقی در حرفه‌های یاورانه (که به‌طور متعارف فردی آسیب‌پذیر به متخصص مراجعه می‌کند تا عمیق‌ترین لایه‌های زندگی‌اش را با او در میان گذارد) زمینه بسیاری از رفتارهای غیراخلاقی و سوءاستفاده را می‌تواند در پی داشته باشد. رعایت اصول اخلاقی در کنار دیگر الزامات روابط یاورانه، پازل این فرایند علمی و عقلانی را تکمیل و کارآمد می‌کند. التزام به ضوابط اخلاق حرفه‌ای باعث رعایت هنجارهای اخلاقی جامعه و زمینه تأثیرگذاری و مقبولیت در جامعه می‌گردد (جان سامرز، ۱۳۹۵، ص ۲۵). رعایت اصول اخلاقی در مشاوره باعث امنیت و مصونیت اجتماعی، حرفه‌ای، خانوادگی و روان‌شناختی مشاوران می‌شود. وقتی مشاوران به هنجارهای اخلاقی ملتزم باشند، زمینه اتهام، درگیری ذهنی آزاردهنده، آسیب‌های اجتماعی و خانوادگی را از آنان دور می‌کند و فعالیت حرفه‌ای آنان در شرایطی سالم و تهی از چالش ادامه پیدا می‌کند (نوابی نژاد، ۱۳۹۰، ص ۵۵).

۵. ارتقاء امنیت روانی مراجعان و مشاوران

پژوهش‌ها نشان داده‌اند مشاورانی که زندگی خود را در تلاش برای کمک به افراد دیگر می‌گذارند؛ اولین قربانیان استرس و ناایمنی روانی هستند (باباجانی بروجنی و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۸۰). رعایت ضوابط اخلاقی، از یک‌سو مشاوران و درمانگران را ملزم می‌کند که به شخصیت مراجع احترام بگذارند و التزام به هنجارها داشته باشند و از سوی دیگر به

جامعه و مراجعان تضمین می‌دهد که خدمات مشاوره‌ای در چارچوب ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و انتظارات اخلاقی جامعه انجام می‌پذیرد (نوابی نژاد، ۱۳۹۰). هنجارها و اصول اخلاقی به منزله خونی است که بایستی به‌طور پیوسته در پیکر جامعه و نهادهای اجتماعی جریان داشته باشد. رعایت ضوابط اخلاقی باعث ارتقاء امنیت روانی مراجعان و مشاوران می‌شود و فعالیت آنان را در چارچوبی نظام‌مند قرار می‌دهد. رعایت اصول اخلاقی باعث ارتقاء امنیت شغلی برای مشاوران می‌گردد و مقبولیت اجتماعی آنان را بیشتر می‌کند. عدم مقبولیت مشاور و ضعف حمایت اجتماعی، باعث کاهش بهزیستی روان‌شناختی افراد (مشاوران) می‌گردد (فان و لو^۱، ۲۰۲۰). تعهد عملی سطح بالا به ضوابط اخلاقی نتایج فراتر و مفیدتر نسبت به پیروی صرف از ضوابط اخلاقی خواهد داشت؛ به عبارت دیگر تعهد عملی و رفتاری سطح بالا به ضوابط اخلاقی باعث موفقیت و تأثیرگذاری بهتر و بیشتر در فرایند مشاوره و درمانگری می‌شود (هرلیهی و کوری^۲، ۱۹۹۴). اخلاق حرفه‌ای برای کسب اطمینان از اینکه ما به دیگران آسیب نمی‌رسانیم و ضوابط اخلاقی را رعایت می‌کنیم لازم است (جان سامرز، ۱۳۹۵، ص ۲۰). مراجع در فرایند مشاوره، همه اطلاعات، رازها، نیازها، آسیب‌ها، چالش‌ها، مسائل فردی و خانوادگی را صادقانه در اختیار مشاور قرار می‌دهند و اگر چنانچه مشاوران اصول اخلاقی را رعایت نکنند نه تنها اهداف مشاور محقق نخواهد شد بلکه ممکن است زیان‌ها و آسیب‌های اخلاقی، اجتماعی، خانوادگی و ... زیادی نیز به مراجعان متوجه گردد. التزام به تعهدات اخلاقی زمینه‌ساز رفتارهای اخلاقی و رعایت استانداردهای رفتاری شایسته و مطلوب است.

۶. مصونیت بخشی از آسیب‌ها و افزایش کارآمدی

هدف اصلی مشاوره کمک به مراجعان در خودشناسی، درک موانع رشد و بالندگی، درک عمیق خویشتن، برنامه‌ریزی، مسئولیت‌پذیری، آگاهی از تعارض و چالش‌ها و در نهایت تصمیم‌گیری بهتر و دقیق‌تر در مسائل مرتبط به زندگی فردی و اجتماعی و خانوادگی است. در فرایند مشاوره حرفه‌ای اگر معیارها و اصول اخلاقی رعایت نشود نه تنها راهگشا نخواهد بود بلکه بستر ساز آسیب‌ها و چالش‌های مختلفی خواهد شد. عدم کاربست اصول اخلاقی موجب انحطاط انسانیت و هنجارهای انسانی-اخلاقی خواهد شد و

1. Fan, X. & Lu, M

2. Herlihy, B. and Corey, G

روح اعتماد، صداقت و امیدواری و اصلاح را در جامعه و خانواده کم رنگ خواهد کرد. رعایت اصول اخلاقی در مشاوره، ارزش نهادن به کرامت انسانی مراجع و رعایت حقوق افراد و منزلت انسانی آنان است. رعایت هنجارهای اخلاقی باعث اعتماد متقابل، باعث افزایش انگیزه مراجع در اصلاح رفتارهای خویش، باعث شکوفایی استعدادهای مراجع و تلاش در راستای اصلاح چالش‌های زندگی خویش می‌گردد. بهبود و افزایش کنش‌وری‌های بهنجار در مراجعان، از فواید مهم آشنایی مشاوران با فرایندها و شیوه‌های تعامل اخلاقی با مراجعان است (آندرایس^۱، ۲۰۰۲، ص ۳۷-۵۲). اصول اخلاقی، معیار و ملاک عمل حرفه مشاوره را مشخص می‌کند و به فعالان این حوزه کمک می‌کند که در موقعیت‌هایی که تعارض وجود دارد به گونه‌ای صحیح عمل کنند. رعایت اصول اخلاقی در مشاوره، موجب ارزش نهادن به کرامت انسانی مراجع و رعایت حقوق و منزلت انسانی او، حصول اعتماد متقابل و افزایش انگیزه مراجع در اصلاح رفتارهای خویش و بالاخره امنیت و مصونیت اجتماعی، حرفه‌ای، خانوادگی و روان‌شناختی مشاوران می‌شود. وقتی مشاوران به هنجارهای اخلاقی ملتزم باشند، زمینه اتهام، درگیری ذهنی آزاردهنده، آسیب‌های اجتماعی و خانوادگی از آنان دور می‌شود و فعالیت حرفه‌ای آنان را در شرایطی سالم و تهی از چالش قرار می‌گیرد (نوابی نژاد، ۱۳۹۰، ص ۵۵).

رعایت هنجارهای اخلاقی در مشاوره مسئولیت مشاوران را مشخص کرده و مراجع را از هرگونه سوءاستفاده مصونیت می‌بخشد. التزام به تعهدات اخلاقی زمینه‌ساز رفتارهای اخلاقی و رعایت استانداردهای رفتاری شایسته و مطلوب است. به اعتقاد هرلیهی و کوری (۱۹۹۴) درمانگران و مشاورانی که به ضوابط اخلاقی سطح بالا متعهد هستند تلاش می‌کنند هرگونه خدمت حرفه‌ای که برای مراجع مفید است را انجام دهند. اگر مشاور با مبانی و فلسفه اخلاق آشنایی داشته باشد می‌تواند در موضوعات مختلف و با رعایت حکمت و فلسفه اخلاق به اجتهاد و نوآوری پردازد و گره‌های مراجع را باز کند. بسیاری از مشاوران بر این باورند که نخستین گام و مؤثرترین گام برای موفقیت در مشاوره توانایی ایجاد تفاهم است. مهارت‌ها و شرایط راجرزی به مشاور این امکان را می‌دهد که در جلسه مشاوره محیطی موگد و آکنده از اعتماد به وجود آورد. راجرز اعتقاد داشت که سه شرط اصلی باید به وسیله مشاور تجربه شود و به وسیله مراجع ادراک گردد. این سه شرط عبارت‌اند از

---

1. Andrise, c

خلوص (تهی بودن از ریا و نمایش)، توجه و احترام مثبت و غیرشرطی و درک همدلانه (آستین، ۱۳۸۷، ص ۱۹).

۷. ایجاد امنیت و مصونیت برای همکاران و کارشناسان

کارشناسان مراکز مشاوره اولین افرادی هستند که با مراجعین روبرو می‌شوند و بسیاری از کارشناسان به پرونده مراجعان دسترسی دارند. التزام کارشناسان به روابط کلامی نیکو، روابط غیر کلامی پسندیده، تکریم مراجع، حُسن برخورد و از همه مهم‌تر رعایت رازداری نسبت به پرونده مراجعان از مهم‌ترین عوامل گرایش و اعتماد مراجعان به مراکز مشاوره است. رعایت هنجارهای اخلاقی و به‌خصوص حفظ اسرار مراجع بر همه کارشناسان ضرورت دارد. درصد بالایی از اعتبار و مقبولیت مراکز مشاوره به کیفیت و کمیت کنش‌های رفتاری و منش اخلاقی کارکنان و کارشناسان بستگی دارد. لذا در همه نظام‌نامه‌های اخلاقی کشورهای که نظام‌نامه اخلاقی برای مشاوره و روان‌درمانی دارند به رعایت اصول اخلاقی و تعامل ارتباطی سازنده با مراجع از ناحیه کارشناسان و همکاران مشاور، تأکید شده است. گرچه ممکن است هر یک از نظام‌نامه‌های اخلاقی به لحاظ اهداف و ویژگی‌ها، تفاوت‌هایی داشته باشند اما همه آن‌ها بر لزوم رعایت ضوابط اخلاق حرفه‌ای و آموزش مستمر مشاوران و نظارت بر عملکرد آنان تأکید دارند (جان سامرز، ۱۳۹۵، ص ۱۰۰). گرچه ممکن است برخی ضوابط اخلاق حرفه‌ای متناسب با شرایط فرهنگی و اجتماعی یک کشور، با دیگر کشورها متفاوت باشد اما بسیاری از ضوابط و اصول اخلاق حرفه‌ای جنبه فراگیر دارد. رازداری، صداقت، رعایت عدالت، خدمت‌رسانی، رعایت کرامت افراد، اهمیت روابط انسانی، برخورداری از تخصص و تعهد و رازداری، عفت و... از این موارد است.

۸. افزایش تعهد و اعتماد در روابط یاورانه

هدف اصلی مشاوره کمک به مراجعان در خودشناسی، درک موانع رشد، درک عمیق خویشتن، برنامه‌ریزی، مسئولیت‌پذیری، آگاهی از تعارض‌ها و چالش‌ها و درنهایت تصمیم‌گیری بهتر و دقیق‌تر در مسائل مرتبط به زندگی فردی و اجتماعی و خانوادگی است. عدم کاربست اصول اخلاقی در فرایند مشاوره حرفه‌ای موجب تضعیف هنجارهای انسانی-اخلاقی خواهد شد و روح اعتماد، صداقت و امیدواری و اصلاح را در مراجعان

کم رنگ خواهد کرد. رعایت اخلاق حرفه‌ای در هر بخشی از حیات بشر ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. رعایت اخلاق حرفه‌ای در آموزش، سیاست، پزشکی و مشاوره دارای اهمیت مضاعف است. از آنجاکه در شناسایی اخلاق حرفه‌ای نیازمند توجه به ارزش‌های انسانی، باورهای مذهبی، هنجارهای اجتماعی، توجه به اهداف آن دانش و توجه به مصالح و منافع افراد، ضرورت دارد، باید کسانی در این عرصه فعالیت کنند که توانایی و شایستگی و تعهد لازم را نسبت به رعایت اخلاق حرفه‌ای داشته باشند (پاک دمیرلی و کوکا^۱، ۲۰۱۶، ص ۱-۳). التزام به هنجارهای اخلاقی، باعث افزایش سطح اعتماد شده و افزایش سطح اعتماد نیز موجب افزایش میزان تعهد در روابط می‌شود. رفتارها و ضوابط اخلاقی با ایجاد فضای معنوی و صمیمی ایجاد یک فضای روان‌شناختی مملو از امیدواری، هدفمندی، خوش‌بینی و وظیفه‌مداری، به رابطه یاورانه امنیت و اعتماد می‌بخشد (زاری^۲، ۲۰۱۱، ص ۵۱-۶۳). اگر چنانچه مشاوره‌های خانوادگی به نحو صحیح و منطبق با اصول هنجاری و حرفه‌ای انجام شود، بسیاری از چالش‌های خانوادگی، فردی و اجتماعی کاهش می‌یابد و زمینه بسیاری از ناهنجاری‌های اجتماعی نیز مرتفع می‌شود.

از چشم‌انداز روان‌شناسی و مشاوره، اخلاقیات^۳ عبارت‌اند از قواعد مربوط به رفتار یا نظام‌های مربوط به معیارهای اخلاقی در موقعیت‌های گوناگون که معطوف به رفتار درست و غلط است (نلسون جونز، ۱۳۹۰). هر انسانی دارای ارزش‌ها و هنجارهای اخلاقی است و این ارزش‌های اخلاقی در فرایند مشاوره خود را نشان می‌دهد و مراجع را تحت تأثیر قرار می‌دهد. کری (۲۰۱۳) معتقد است که فرایند تأثیر ارزش‌های مشاور بر مراجع و درمان‌جو، اشارات اخلاقی است و در این زمره قرار می‌گیرد. در فرایند مشاوره حرفه‌ای اگر معیارها و اصول اخلاقی رعایت نشود نه تنها راهگشا نخواهد بود بلکه بسترساز آسیب‌ها و چالش‌های مختلفی خواهد شد. عدم کاربست اصول اخلاقی موجب انحطاط انسانیت و هنجارهای انسانی-اخلاقی خواهد شد و روح اعتماد، صداقت و امیدواری و اصلاح را در جامعه و خانواده کم‌رنگ خواهد کرد.

---

1. Pakdemirli.a,Koca.B

2 Zarei

3 ethics

بحث و نتیجه‌گیری

از تحلیل و بررسی آموزه‌های اخلاقی و اسلامی و روان‌شناختی مرتبط با ضوابط و پروتکل‌های اخلاقی مرتبط به رابطه یاورانه، می‌توان ادعا کرد که مهم‌ترین اصول و ضوابط اخلاقی در رابطه یاورانه عبارت‌اند از: ۱. صلاحیت حرفه‌ای؛ ۲. ویژگی‌های شخصیتی و رفتاری ویژه؛ ۳. آستانه تحمل بالا؛ ۴. رازداری و امانت‌داری؛ ۵. اعتدال و میانه‌روی؛ ۶. تعامل حرفه‌ای با مراجع؛ ۷. مسئولیت‌پذیری؛ ۸. رعایت کرامت و حقوق انسانی مراجع؛ ۹. دوراندیشی و جامع‌نگری و غیره. از تحلیل لزوم کاربرستی اصول و ضوابط اخلاقی در فرایند مشاوره می‌توان نتیجه گرفت که کاربرستی اصول و ضوابط اخلاقی در فرایند مشاوره، می‌تواند آثار و پیامدهای مثبت زیادی داشته باشد. برخی از آثار اجتماعی، حرفه‌ای، انسانی و روان‌شناختی که از کاربرستی اصول و ضوابط اخلاقی در فرایند مشاوره، قابل استنباط است عبارت‌اند از: روح و جان این پروتکل‌ها حفظ مصونیت اخلاقی، اجتماعی، خانوادگی و حرفه‌ای مشاور و فرایند مشاوره است. رعایت ضوابط و اصول اخلاقی، بسترساز امنیت روانی برای مراجع بوده و زمینه سوءاستفاده‌های مختلف را مسدود می‌کند. التزام مشاوران، مراجعان و همکاران مشاوره، باعث مصونیت آنان از آسیب‌های اجتماعی و اخلاقی و خانوادگی می‌گردد. توجه به اصول و ضوابط اخلاقی در مشاوره، اعتماد مراجعان را به فرایند مشاوره افزایش داده و فرایند مشاوره و درمان را تسهیل و ایمن خواهد کرد. اگر معیارها، اصول، پروتکل‌ها و اخلاق حرفه‌ای در مشاوره و روان‌درمانگری حضور کمرنگ داشته باشد، ممکن است فرایند مشاوره به اهداف خود نیل پیدا نکند و حتی ممکن است چالش جدیدی برای مراجع پدید بیاید. رعایت اصول و ضوابط اخلاقی در فرایند مشاوره، به معنای به رسمیت شناختن شأن و منزلت مراجع است. اگر پروتکل و ضوابط اخلاقی در فرایند مشاوره کمرنگ باشد، بی‌شک مشاور نمی‌تواند در جلب اعتماد مراجع برای تداوم دوره مشاوره یا درمان موفق باشد و امکان دارد مراجعان با احساس ناخوشایندی، فرایند مشاوره و درمان را ترک کند و اعتمادشان به مشاوره کاهش پیدا کند. حضور اخلاق در مشاوره باعث افزایش کارآیی مشاوره شده و جنبه‌های استدلالی، شناختی، عقلانی، شهودی و هیجانی فرایند تصمیم‌گیری را برای مراجع تسهیل و تعدیل می‌نماید. التزام مشاور و همکاران مشاوره به اصول و ضوابط اخلاقی باعث مصونیت این حرفه از چالش‌های مختلف شده و بسترساز توسعه این حرفه یاورانه خواهد شد.

منابع

- قرآن کریم، ترجمه حضرت آیت‌الله ناصر مکارم شیرازی.
ابن ابی‌الحدید، عبد الحمید بن هبه الله (۱۴۰۴ ق). شرح نهج البلاغه لابن ابی‌الحدید، قم: مکتبه آیه الله المرعشی النجفی.
- ابن بابویه، محمد بن علی (۱۴۱۳). من لا یحضره الفقیه، قم: دفتر انتشارات اسلامی.
ابن شعبه حرانی، حسن بن علی (۱۴۰۴). تحف العقول، قم: جامعه مدرسین.
آستین، لئونارد، (۱۹۹۹). مقدمات مشاوره، ترجمه امیر خطیبی، ۱۳۸۷، تهران: رشد.
باباجانی بروجنی، لاله؛ رضاپور میرصالح، یاسر؛ و متقی، شکوفه (۱۳۹۹). معنویت و تعالی خود در حرفه مشاوره: یک تحلیل کیفی. فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۱۱(۴۴)، ۷۹-۱۰۶.
- پناهی، علی احمد و جان بزرگی مسعود (۱۳۹۶). روان‌شناسی زن و مرد، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- تمیمی آمدی، عبدالواحد (۱۴۱۰). غررالحکم و درر الکلم، قم: دارالکتب الإسلامی.
تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد (۱۳۶۶). تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، قم: دفتر تبلیغات.
- جان بزرگی، مسعود؛ غروی، سیدمحمد (۱۳۹۵). اصول درمانگری و مشاوره با رویکرد اسلامی، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- جان سامرز، فلناگن (۱۹۷۵). پویایی‌های هویت اخلاقی در حرفه‌های یاورانه، ترجمه آسیه شریعتمداری، ۱۳۹۵، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
- جورج، ریکی؛ کریستیانی، ترز استرید (۱۹۹۰). روان‌شناسی مشاوره: نظریه‌ها، اهداف و فرایندهای مشاوره و روان‌درمانگری، ترجمه محسن حاجیلو، ۱۳۷۴، تهران: رشد.
- چوپانی، موسی و کرمی، مرتضی (۱۳۹۸). معماری شایستگی‌های مشاوران مراکز مشاوره و خدمات روانشناسی: ارائه الگو مبتنی بر داده‌های کیفی، فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۱۰(۳۷)، ۱-۴۰.
- حرعاملی، محمدبن حسن (۱۴۰۹ ق). وسایل الشیعه، قم: آل‌البیت.
حسینیان، سیمین (۱۳۸۵). اخلاق در مشاوره و روان‌شناسی، تهران: کمال تربیت.

- رابرت وایس (۲۰۱۸). *آسیب‌شناسی روانی کودک و نوجوان*، ترجمه یحیی سید محمدی، ۱۳۹۷، تهران: ارسباران.
- زهراکار، کیانوش و جعفری، فروغ (۱۳۹۴). *مشاوره خانواده (مفاهیم، تاریخچه، فرآیند و نظریه‌ها)*، تهران: ارسباران.
- سبحانی، جعفر (۱۳۷۶). *نظام اخلاقی اسلام*، قم: مؤسسه امام صادق (ع).
- سید محرمی، ایمان؛ قنبری هاشم آبادی، بهرامعلی؛ اصغری ابراهیم آباد، محمدجواد (۱۳۹۵). *اثر بخشی مشاوره گروهی به روش ساختاری بر عملکرد خانواده و رضایت زناشویی*، مجله پژوهش‌های روان‌شناسی بالینی و مشاوره، ۶، (۲)، ص ۶۳-۷۸.
- شریفی، احمد حسین (۱۳۹۱). *آیین زندگی و اخلاق کاربردی*، قم: نشر معارف.
- شریف الرضی، محمد بن حسین (۱۴۱۴). *نهج البلاغه (للصباحی صالح)*، قم: هجرت.
- شفیع آبادی، عبدالله (۱۳۶۶). *فنون و روش‌های مشاوره*، تهران: رز.
- طبرسی، حسن بن فضل (۱۴۱۲). *مکارم الأخلاق*، قم: الشریف الرضی.
- عبدالحلیم محمود (۱۴۱۰). *فقه الدعوة الی الله، بیروت: بی نا*.
- کری، جerald (۲۰۱۳). *نظریه و کاریست مشاوره و روان‌درمانی*، ترجمه: یحیی سید محمدی، ۱۳۹۳، تهران: ارسباران.
- کیانی، اردشیر و همکاران (۱۳۹۳). *ساخت و اعتبار یابی مقیاس اخلاق حرفه‌ای مشاوران و روان‌شناسان*، پژوهش‌های مشاوره، ج ۱۳، شماره ۴۹.
- کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق (۱۴۰۷). *الکافی*، تهران: دار الکتب الإسلامیه.
- لیثی واسطی، علی بن محمد، (۱۳۷۶). *عیون الحکم و المواعظ*، قم: دارالحديث.
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳). *بحار الانوار*، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- موسوی، هادی و حسنی، سیدحمیدرضا (۱۳۹۷). *جایگاه شناسی اخلاق حرفه‌ای در علوم اجتماعی و عقل عملی*، مجله علمی-پژوهشی اخلاق و حیانی، ۸، (۱)، ص ۱۵۹-۱۸۰.
- نلسون جونز، ریچارد (۲۰۰۵). *مقدمه‌ای بر مهارت‌های مشاوره*. ترجمه: کیانوش زهراکار؛ فرشته پرنیان خوی؛ زهرا کهلویی، ۱۳۹۰، تهران: ارسباران.
- نوابی نژاد، شکوه (۱۳۹۰). *اصول اخلاقی و ارزش‌های فرهنگی در مشاوره*، تهران: رضایی.

- Aggarwal, N. Balaji, M. Kumar, S. Mohanraj, R. Patel, V. (2014). *Using consumer perspectives to inform the cultural adaptation of psychological treatments for depression: A mixed methods study from South Asia*. Journal of Affective Disorders, 163, 88-101.
- Andrise, c. (2002). *Inteaction of parenting styles and attention deficit hyperactivity. disorder child family BehaviorTrapy*. Vol:21. Pp37-52.
- Bandini, J. I. Courtwright, A. Zollfrank, A. A. Robinson, E. M. Cadge, W. (2017). *The role of religious beliefs in ethics committee consultations for conflict over life-sustaining treatment*. J Med Ethics, 43(6):353-358.
- Below, C. Werbart, A. (2012). *Dissatisfied psychotherapy patients: A tentative conceptual model grounded in the participants' view*. J Clin Psychol, 211-229.
- Bonny E. Gaston. *Ethics Desk Reference for Counselors*. Copyright © 2015 by the American Counseling Association. Printed in the United States of America.
- British Association for Counselling & Psychotherapy. (2016). *BAC. Ethical Framework for the Counselling Professions*. Retrieved from <https://www.bacp.co.uk/events-andresources/ethics-and-standards/ethical-framework-for-the-counselling-professions>.
- British Association for Counselling & Psychotherapy. (2016). *BAC. Ethical Framework for the Counselling Professions*. Retrieved from <https://www.bacp.co.uk/events-andresources/ethics-and-standards/ethical-framework-for-the-counselling-professions/>.
- Corey, G. Corey, M. S. & Callanan, P. (2003). *Issues and ethics in the helping professions (6 th ed)*. Pacii. c Grove, CA: Brooks/Cole
- de Groot, J. & Leget, C. (2011). *Moral counselling: a method in development*. Journal of Pastoral Care & Counseling, 65(1), 1-14.
- Fan, X. & Lu, M. (2020). *Testing the effect of perceived social support on left-behind children's mental well-being in mainland China: The mediation role of resilience*. Children and Youth Services Review, 109(20), 104695.
- Fiddler, Craig R & van Haren, Barbara. (2009). *A comparison of special Education administrations' and teachers' knowledge and application of ethics and professional standards*. The journal of special education, Vol 43. No.3, 160-173.
- Glenn.W. Sheppard - Co-Chair William E. Schulz - Co-Chair Sylvia-Anne McMahon(1999). Copyright 2007. Canadian Counselling and Psychotherapy Association (CCPA).
- Goldenberg, H. & Goldenberg, I. (2012). *Family therapy: An over view*: Cengage Brain.
- Gunderson, A. R. King, E, E. Boyer. K. Tsukimura, B. Stillman, J. H. (2017). *Species as Stressors: Heterospecific Interactions and the Cellular Stress Response under Global Change*. Integr Comp Biol. 2017 Jul 1;57(1):90-102.

- Herlihy, B. and Corey, G. (1994). *ACA ethical standards casebook* (5 th ed). Alexandria, VA: American Counseling Association.
- Koonmee, Kalayanee et.al. (2010). *Ethics institutionalization, quality of work life, and employee job-related outcomes: A survey of human resource managers in Thailand*. Journal of Business Research 63, 20–26.
- Losito, W.F. (1980). *The argument for including moral philosophy in the education of counselors*. Counseling and Values, 25, 40-46.
- Loureiro, A. Coelho, M. Coutinho, F. Borges, L. Lucchetti, G. (2018). *The influence of spirituality and religiousness on suicide risk and mental health of patients undergoing hemodialysis*. Comprehensive Psychiatry, 80, 39-45.
- Malley, P. B. and Reilly, E. P. (1999). *Legal and ethical dimensions for mental health professionals*. Taylor and Francis Publishers.
- Meyer, O. Zane, N. (2013). *The influence of race and ethnicity in clients' experiences of mental health treatment*. J Community Psychol, 41(7): 884–901.
- Pakdemirli.a, Koca.B (2016). *the importance of vocational ethics in paramedic education, vocational ethic course for paramedics*. izmir turkey SHSweb of conference 26. pp.1-3.
- Piff, P.K, Stancato D.M, Cote, S, Mendoza-Denton R. & Keltner, D. (2012). *Higher social class predicts increased unethical behavior*"; National Acad Sci, 109:4086–4091.
- Van Hoosee, W. H. (1980). *Ethics and counseling*. Counseling and Human Development, 13, 1-12.
- Vanderhasselt, M. A. and De Raedt, R. (2012). *How Ruminative Thinking Styles Lead to Dysfunctional Cognitions: Evidence From*. Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry, 43, 910-914.
- Zarei, Salman. Farahbakhsh, Kyumars & Esmaeili, M asumeh. (2011). *"Determination of the distinctive contribution, trust, shame and guilt in predicting marital adjustment"*. Knowledge and Research in Applied Psychology. Vol. 12, No. 3 (row 45), pp. 51-63.
- Zhang Z. (2011); *"On moral hazard of construction project visual organization"*; Procedia Engie, 12:156-162.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی